

## אשה לאשה. מונולוגים

שחרור מיני פירושו שינויים בשפה  
 לצורך שחרור הסובייקט, דרוש שימוש בשפה שאינו  
 כפוף לחוקים המשעבדים או מבטלים (אם בכלל ייתכן  
 הדבר ללא כישוף) את ההבדל הבין-מיני  
 לוס איריגארי

### שפת אם: ג'זמין

היה היתה ילדה קטנה ולא יפה עם שם קטן וסתמי. לילדה היה אבא בור ומתעלל, שהילדה קראה לו בלב מספר 2. מספר 2 היה בעלה השני של אמא שלה, והוא הביא עמו לנישואיו השניים נדוניה - את בתו בת העשר מנישואיו הראשונים. לילדה היו גם שתי אחיות צעירות, ושש הנפשות הלא מאושרות התגוררו בעיירה קטנה, לא הרחק מסנטה אנה שבארצות הברית. יום אחד, לפני שנתיים, שאלה אותי הילדה (שבגרה): "את מסכימה לתת לי שם חדש? ובאותה הזדמנות, אולי תעשי אותי יפה? בבקשה?"

"בעיני את יפה", השבתי במייל בהול, "אבל זאת לא חוכמה. אני משוחדת. את הצלת את חיי. בואי נבחר לך שם חדש. תמיד רציתי להיקרא יסמין. מתחשק לך להיות צמח בושם אקזוטי? המצלול של השם הזה, ג'זמין, מוצא חן בעינייך?" שאלתי, משתדלת להתנסח באנגלית מוקפדת. "ויש לי עוד שאלה. אפשר לעשות שימוש בקטעי הביוגרפיה שלך, ששלחת אלי באי-מייל? אני לא מסוגלת להתחרות בנתינה האינסופית המתמדת שלך, אבל אשמח לחצוב את מילותייך בשפתי ולהעניק להן אינטרפרטציה משלי".

"אני נורא מתגעגעת לנופים של ניו מקסיקו. לצמחים המוזרים, לבעלי החיים, ללטאות ולחתולי הבר ואפילו לנחשי הפעמונים הארסיים ולנמלים שנושכות אותך בכל הגוף ואחר כך מתגרדים ימים שלמים, ולעכבישי הטרנטלה הענקיים. בסוף פברואר מתחילות לנשוב הרוחות מסנטה אנה. לפעמים הן נושבות עד מאי. הרוח

מתחילה לנשוב בלילה ובעשר בבוקר כבר עולה עננה חומה כהה של אבק ולכלוך, שחוסמת את שדה הראייה. כשהרוחות מגיעות למהירות של שמונים מייל לשעה, השמים נעשים חומים לגמרי והחול חותך את הרגליים כמו נייר זכוכית. ככה הרוח נושבת יומיום, כל היום, עד השקיעה, בעוצמות משתנות, במשך חודשים. אני מתה על האנרגיה החשמלית שממלאת את האוויר, כמו סם, אבל דון שונא את זה. היא מוציאה אותו משלוותו. מערערת אותו. פעם, לפני 10 אלפים שנה, חלק מההרים של ניו מקסיקו היו הרי געש אמיתיים. באביב השמים נמסו פתאום והנוף המדברי נעשה חלק ורך, כמו חלום, ובגלל זה הילידים קראו למקום הזה 'הארץ המכושפת'. כשהייתי ילדה, ישבנו בקיץ בחוף והרחנו את האוויר היבש והמתוק ואחר כך נעשינו שקטים ורגועים ושכחנו הכל. פשוט ישבנו ברגליים יחפות והתמסטלנו מהאוויר המתוק. כיום אנחנו גרים במידווסט, בעיירה מחוקה של בפטיסטים וחוואים שלא מדברים עם זרים, כלומר עם מי שלא נולד בסביבה. למרות שאנחנו נמצאים פה כבר עשרים שנה, אנחנו עדיין נחשבים זרים. אני שונאת את המקום הזה. חולמת לחזור לניו מקסיקו. מי יודע, אולי זה יקרה בסוף, ואז תוכלי לבוא לבקר ולהישאר כמה זמן שתרצי. תודה שבחרת למעני בשם ג'זמין. זה שם של אשה יפה וסקסית, שמכשפת גברים".

## אני-אני-אני

היה היתה ילדה קטנה ודי יפה שהיתה משוכנעת שהיא מכוערת בגלל שלא היו לה עיניים כחולות ושיער דובדבן ופה בלונדיני, ולמרות שהחברות שלה, כלומר שלי, אמרו את-יפה-את-יפה, לא האמנתי להן ודפקתי הופעות כמה שפחות שקופות. רק בגיל 21, אחרי שהתקבלתי לקורס דיילות אוויר באל על, נעשיתי קצת יותר בטוחה במראה שלי ודיללתי את הפס של האיילינר בחצי מיקרון. בתקופה ההיא דיילת אוויר היתה שווה לפחות שתי פקידות מבצעים וחצי בחיל האוויר, למרות שהגברים באל על לא היו שווים במיוחד. רובם היו הומואים או פֶּרְסֶרִים מזדקנים שכל הזמן צבטו בתחת לדיילות החדשות - שפחדו שיעיפו אותן אם יעזו להתלונן - כל הדרך מתל אביב עד ניו יורק. גם המאבטחים מתו לעשות את זה אבל פחדו למרות שלפעמים, כשאף אחד לא שם לב, הם תקעו צביטונת קטנה סתם ככה, למתיחת שרירי האצבעות, המאובנים מחשיבות ממלכתית, כשרירי העכוז של הזמניות הלחוצות שהתאזנו בקושי על העקבים הגבוהים, נאבקות בקנקני ה'קפה בבקשה תה בבקשה?', מתות להשעין אותם לרגע על קרחת מנדנדת במיוחד. אני עשיתי את זה כשידעתי שממילא עומדים להעיף אותי, אבל זה קרה מזמן.

בכל אופן, בניגוד לך, אני מעדיפה נופים אורבניים. הטבע עושה לי פריחה וזאת לא פרזיולוגיה נבובה. בשנים האחרונות אני חוטפת התקפי גירוד אביביים, שמגיבים רק

לזריקות קורטיזון. מתעבת רוחות קדים וערבי חגים ומתעבת עוד יותר את מגמת ההתרפקות הנוסטלגית של בני גילי על שירה בציבור וקומזיצים ועל האתוס הכוזב, הפומפוזי, שמוגדר כיום כ"אושיות בניין הארץ" הזאת.

אני מתכוונת למיתוסים. ליתר דיוק, לפירוקם. ג'זמין, בואי נפרק מיתוסים. הרי אנחנו מפרקות מיומנות. ככה נפגשנו, את ואני, לפני שמונה שנים. המכנה המשותף שלנו היה הניסיון לפרק את המיתוס הכוזב של מה שאני מכנה "הצו הקטגורי העליון של האימהות". ההכרח החברתי להרות וללדת. בתקופה ההיא הרחם<sup>2</sup> שלי גידלה מיומות, גידולים שפירים שנעשו סימפטומטיים והיו טעונים התערבות כירורגית. לתדהמתי, כל הרופאים שפניתי אליהם סירבו לבצע בי ניתוח לכריתת המיומות ושימור הרחם. כך נהפכתי מאשה בריאה למועמדת שסירבה להשלים עם גזר הדין הרפואי ולעבור את הניתוח המסרס. תהליך החיפוש אחר רופא שייאות להסיר את המיומות מבלי לכרות את הרחם היה ארוך, ולמזלי, פגשתי אותך בראשיתו. בשנת 2001 לא היו קבוצות תמיכה בעברית ברשת האינטרנט הישראלית. הגעתי באקראי לקבוצת תמיכה באתר של YAHOO ושם מצאתי אותך. זוכרת את המכתב הראשון ששלחתי? רגשני ומתלהם ופמיניסטי-בוטרי. השתדלתי כל כך לגעת בך - הכותבת הידענית והאינטליגנטית ביותר בקבוצת התמיכה. ידעתי שאם לא אצליח לרגש אותך, האי-מייל ששלחתי יישלח לסל המיחזור. לשמחתי, הגבת מיד. מניתי שיטות ואלטרנטיבות, תיארת בהרחבה את סיפור המיומות שלך והבטחת לי שזה אפשרי. שאסור לוותר. שהרחם היא איבר חיוני ושאסור לכרות אותה בגלל מיומות. הצפת אותי בנתונים מחקרניים עדכניים, שמהם עלה שנשים שרחמן נכרתה סובלות מתופעות לוואי מועצמות של גיל המעבר - השמנה, גלי חום, דיכאון וירידה משמעותית בכישורים הקוגניטיביים. ניסיתי לספר לך בשפה שאינה שפת אמי, שהנושא הזה מהווה חלק בלתי נפרד מהאתוס הציוני. שהמושגים הריון "תקיין" ולידה "מוצלחת" מסמלים את ניצחון הרוח על החומר, ממש כמו בנצרות. אבל להבדיל מן הנצרות, במדינת ישראל ילדים הם משאב כלכלי ודמוגרפי. ולכן נדמה שהתהליך הביו-טכנולוגי מסמל את ניצחונה של ההתמדה על הרפיסות והחולשה, ממש כמו בספורט. את ניצחונם של אלה ש"נאבקו" על פני נפולת הנמושות התבוסתנית, ממש כמו במלחמה. ואת הבנת. להפתעתי, הסתבר שבארצות הברית - בעיקר במדינות הדרום ובמיד-ווסט - נהוגה מדיניות אידיאולוגית-כירורגית דומה. בתחילת התכתובת שלנו, התקשיתי למקם אותך. המידע שלי על אודותיך הסתכם בנתונים שכמו נלקחו מעותק סטנדרטי של קורות חיים: שם, גיל, עיסוק (מעצבת אתרים ומעצבת גרפית, ובעלת תואר ראשון בחקלאות). בהתחלה לא ידעתי אם את רווקה, נשואה או גרושה. לא סיפרת אם יש לך ילדים. לא ידעתי מהן עמדותיך הפוליטיות. ידעתי שאת גרה באיווה. איווה, אי-שם בסביבות מינסוטה. הסטריאוטיפים שלי היו בלתי נמנעים: סרטי האחים כהן. תיורס. שדות. בקר. ד"ס.<sup>3</sup> רק כעבור זמן, סיפרת שאת נשואה. שדון הוא פרופסור לגנטיקה של צמחים ושאתם מתעבים את איווה ונשארים שם רק בגלל העבודה שלו. שיום אחד, אולי תעברו לאל פאסו.

"מגיל יומיים, עד שמלאו לי שנתיים, נדדתי איתם בסמיטריילר מוכסף. מסי' 2 היה בפטיסט, דרומי ופוריטני. השילוש הארור. הוא היה סוטה שפיתח גישה דפוקה לסקס. איסורים-איסורים-איסורים. איך הוא פגש את אמא שלי? במסיבה מטעם הכנסייה. הבפטיסטים הם סוג של פנקסנים. מאמינים שאלוהים מסתכל מלמעלה ובודק אותנו, וברגע שהוא קולט מחשבה חטאה, הוא מעניש. את יודעת שאמא שלי היתה מסתובבת כל היום עם פנקס שחור וקטן, דהוי מכתמי זיעה, ורושמת את המחשבות השליליות שלה? מבחינתה, אלוהים היה מפלצת גברית ומענישה. מבחינת אבא שלי, העברה החמורה ביותר היתה היוהרה. אם למשל בכיתי והתלוננתי שאני מכוערת, הייתי חוטפת ממנו מפני שחטאתי בחטא היוהרה, עברה בל תיסלח. כשאמי ואבי נפגשו, הוא היה אלכוהוליסט. אבל הוא נדלק עליה והבטיח להפסיק. הוא החזיק מעמד במשך שבע שנים - עד שמלאו לי שבע. ואז הכל השתנה. שניהם היו יושבים בערבים במרפסת הקטנה, כמו בקלישאה שאת מכירה מסרטים אמריקאים, מתנדנדים בכיסאות נצרים, מורידים שש פחיות בירה זולות ומעשנים שני קרטונים של סיגריות.

את רשאית לכתוב בקצרה את רשימת המצאי שקשורה לאבא שלי: התעללויות מילוליות ופיזיות, ואחרי שהאחיות שלי ואני עזבנו את הבית, הסתבר שהוא אנס את אחותי הצעירה. לא סלחתי לו, למרות שגם הילדות שלו היתה דפוקה. חווה קטנה במונטנה, הורים מתעללים. שנאתי את הוריו, הסבא והסבתא שלי. בכל אופן הוא מת בגיל חמישים מסיבוכים של סוכרת סמויה, שלא טופלה. אני משערת שכל פסיכולוג חובב יטען שבחרתי לא ללדת בגלל סיפור החיים שלי. ייתכן מאוד, אבל אני מעדיפה להתמקד בפעולה ולא בניתוחים פסיכולוגיים. לפני ארבע שנים, פתחתי במסע הצלב האישי שלי. כיום אני מנהלת פורום נוסף ברשת, מטעם ארגון הנשים 'HERS', מפני שאני יודעת שכל אשה שתקבל מידע רפואי אמין ומקיף, מהסוג שמסרתי לך, תסדוק בסופו של דבר את החזית האחידה, הפטרונית והצדקנית של אנשי הממסד הרפואי. אין לך מושג כמה אני שמחה שהצלחנו. אני כל כך שמחה שלא ויתרת ושהניתוח שלך הצליח".

## אני-אני-אני

ביולי 1996 פנו לאבי אנשי פרויקט ההנצחה הישראליים של הבמאי סטיבן ספילברג, וביקשו לראיין אותו. שנתיים קודם לכן יזם ספילברג את פרויקט המולטימדיה שלו, איסוף עדויות של ניצולי שואה על גבי קלטות וידאו. אנשי צוותו ברחבי העולם אספו 50

אלף עדויות אותנטיות מפי עדי ראייה, לוחמים וניצולים מתקופת השואה. אבי ניאות, וכשהושלמה המלאכה צפיתי בשלוש שעות מתוך הקלטת הלא ערוכה - מונולוג של תשע שעות פילם. "שמי יעקב ליברמנש. נולדתי בעיירה זבריריצ'ה, ZAWIERCE, בדרום-מערב פולין, בחבל ארץ הנקרא זגלמביה גורניצ'ה". וגם: "היה לי מראה טוב. כלומר, אָרִי. מראה טוב וביטחון עצמי. זה מה שהיה צריך כדי לשרוד". כשצפיתי בקלטת, פן מסוים בי הצליח להבין (אך לא להשלים) עם הביקורתיות המתמדת שלו כלפי, הנוקשות והשתיקה. אבא שלי שתק יותר מעשרים שנה, למרות שניסיתי לדובב אותו כמיטב יכולתי. "שתיקת הכבשים. כצאן לטבח. למה אין לי דודים ודודות. למה אין לך מספר על היד ולמה אתה לא מדבר איתי", הטחתי בו שוב ושוב. והוא המשיך לשתוק ולעלעל באלבומי התמונות בצבע בז', מרביק בזהירות תמונות מצהיבות של דודים ואודים, מרטיב את האגודל ברוק ומדפדף בקפדנות לעמוד הבא. עשנים. זה היה שם החיבה שלימדו אותנו בבית הספר בשיעורי חברה. הִצְפִייה המרוכזת הבהירה לי באופן נחרץ שאבא שלי מת בגיל 15. פרק ב' של חייו בישראל, במחיצת בנות משפחתו, לא היה אלא אוטיזם רגשי עמוק. ג'זמין יקירתי, משערת שהבחירה שלי באי-הורות תמוהה לנוכח ההיסטוריה המשפחתית שלי. ואף על פי כן נראה לי שהנסיבות שבעטיין בחרתי באי-הורות, לא ממש רלוונטיות. אני מעדיפה ליטול את האיזמל - מטאפורה שחוקה אך הכרחית במקרה שלנו - ולהסיר שכבה אחר שכבה של פוריטניות וקונפורמיות שיצרו את ההבניות החברתיות שבעטיין מקדשים בארץ הזאת את ההיגד האולטימטיבי "נשיות פירושה להינשא וללדת".

בחתך

ג'זמין

"בגיל 35, קיבלתי מהרופא מתנת יום הולדת: הוא בישר לי שאבחן מיומת ברחם שלי. במשך תשע שנים לא סבלתי מתסמינים מיוחדים. פעמיים בשנה נסעתי לבית החולים האוניברסיטאי הגדול של אווה סיטי לבדיקות אולטרה-סאונד, שמומנו על ידי הביטוח הרפואי. באיזשהו שלב נשבר לי והפסקתי להגיע לבדיקות. למה? בגלל שברגע שמלאו לי ארבעים, היחס של הרופאים השתנה לרעה. טיפלו בי רק רופאים מתמחים, לא בכירים, וכשהם העיפו מבט בכרטיס הרפואי וראו שאני בת ארבעים, התגובה שלהם היתה אחידה: כריתת רחם. את מבינה את האבסורד? כל הרופאים שפניתי אליהם המליצו לי לכרות את הרחם, למרות שרק בגיל 47 התחילו התסמינים שפגעו באיכות החיים שלי. ההתנסות האיומה ביותר היתה במהלך המפגש עם רופאה צעירה, יפנית יפה ודקיקה. כשראיתי אותה, נורא שמחתי. סופסוף אשה. אבל היא שלפה את תצלום האולטרה-סאונד העדכני וסקרה אותי במבט אומד, קר.

קלטתי את האנרגיות השליליות. היא הגיבה כמו הרבה חברות שלי. בפחד לא רציונלי. כאילו שהגידולים שהשתרשו ברחם שלי הם משהו מידבק, סופני. משהו אפל שמאיים על תמצית הנשיות. נגע שמאיין אותי, מייתר אותי מכלל הנשים. נגע שחייבים לכרות מיד ולזרוק לפח, כמו גופה של צבי גדול שמנתר פתאום מתחת לגלגלי המכונית בנסיעה מהירה בכביש הבין-עירוני. את יודעת, לפעמים חשבתי שכל המנתחים השחצנים מתייחסים לניתוח כריתת רחם כמו לטקס מילה נשית מאוחרת. הסכמה שבשתיקה בין הבעלים לרופאים. מי יודע, חשבתי. אולי הבעלים מוכנים לאפשר להם לסרס את הנשים שלהם, כדי שהן תישארנה איתם עד הסוף, כל שנות הזיקנה הארוכה והמנוולת, כשהן מעוקרות ואפטיות. בשלב מסוים, כשהמיומות נעשו תסמיניות, התחלתי לבדוק באתרים האינטרנטיים את רשימת הרופאים המומלצים מטעם ארגון הנשים 'HERS'. כמעט כל השמות שהופיעו שם לא היו מעודכנים - רוב הרופאים כבר פרשו לגמלאות. בסופו של דבר יצרתי קשר עם ד"ר ל', הרופא היחיד ששמו הופיע ברשימה המעודכנת באתר. דיברתי איתו והוא נשמע מקסים, אמפטי ולבבי. פחדתי שהניתוח לא יצליח. שאתעורר מההרדמה ואגלה שאין לי רחם. אבל בסופו של דבר הכל הסתדר. את יודעת, לא היה לי כסף באותה התקופה. מכיוון שהמנתח ידע שמצבנו הכלכלי לא מזהיר ושהביטוח הרפואי מסרב לכסות את מלוא הוצאות האשפוז בבית החולים הפרטי והיקר, הוא נתן לנו הנחה משמעותית. אושפזתי בבית החולים למשך יומיים וחצי, ולאחר מכן שכרנו חדר במוטל לשבוע ימים. כעבור שבוע הוציאו את התפרים וטסנו הביתה, לאיווה. לצערי, גם כיום אני נאלצת להתייצב לבדיקות התקופתיות בבתי החולים הציבוריים. כשהרופאים והמתמחים רואים את הצלקת שלי, הם בטוחים שעברתי ניתוח כריתת רחם. ושמכיוון שאני זקנה, כלומר אשה בת חמישים ומשהו, אני לא מבינה מהחיים שלי וחיה באשליות. רק לאחר שהרופא מחבר אותי למכשיר האולטרה-סאונד ומסתכל על הצג, הוא משתק ומביט בי, המום, ומן הסתם חושב, 'הי, היא לא שיקרה! באמת השאירו לה את הרחם!' התגובות שלהם כל כך מייאשות, בעיקר כשמדובר בדור חדש של רופאים, בני 25 או שלושים. גם הם נגועים בחשיבה סטריאוטיפית, ובכל זאת אני לא מתכוונת לוותר. המלחמה הזאת לא אבודה".

## אני-אני-אני

מתתי מפחד. קריאה אובססיבית בכתיבה של סילביה פלאט. עיסוק בלתי פוסק בדם השותת ובפרי האפל וב"בגידות גפריתיות מתאבלות בחלום. זכוכית קרה, איך את מחדירה את עצמך/ בין עצמי לבני. אני שורטת כחתול. הסוסים הגנובים, הנאופים/ מקיפים רחם שיש" (מתוך 'האחרת' בתרגום גיורא לשם).<sup>4</sup>

חלמתי שוב ושוב על אנקולי בשר נרקב וכעיקר על דם חם, לא פואזי בעליל - מתמסרת לרצף האסוציאטיבי: דם נדתי/ דם טמא, שבִּעָה נְקִיִּים/ דְּמָה בְּרָאשָׁה/ הגירה דם/ הקיזה דם/ הִרְעָלַת דָּם/ דמה של כלת הרמים הותר/ - הלילה הראשון במחלקה הכירורגית של בית החולים הפרטי, היה ליל הניצחון שלי. ליל האקסודוס שחתם שנה של נדודים בין מרכז רפואי אחד למשנהו ועשרה רופאים פרטיים ברחבי גוש דן, לילה שחתם יותר משנה תמימה של חיפושים אחר אוזן קשבת, חומלת ואוהדת. השורות הבאות התנגנו בתודעתי המסוממת והועלו על הכתב לאחר מכך: "עיניים עצומות מזמנות פרפרי־מורפיום ורודים־צהובים, מרחפים כמו הזיה מודעת למחצה למטאפורה המשוכבת בשעה שהתודעה מעכלת את הכאב, מתרגמת אותו למשיכה בפתיל הלבן שמחובר ללחצן שמעל המיטה שמזעיק את הפנס שמחובר לאחות הלילה בבית החולים הפרטי, בשנייה שבה הכאב משסף פולס חשמלי. תודעה חסרת בוש מתבקשת להרים אגן בזווית קהה. עשרה תפרים טריים מתחננים לזריקת פטידין בתחת - סם מעשי, לא הזוי, שתכף יברא למעני פרפרי ניאון ורודים־צהובים בריוניים, שישתיקו את גניחותיה הכבושות של לריסה, ששוכבת במיטה מימיני, ושכניגוד לי, רחמה נכרתה".

1. הציטוטים הם מתוך מסתה של איריגארי, 'שיח נשים ושיח גברים', אני, את, אנחנו (רסלינג 2004, מצרפתית: הילה קרט).
2. המילה "רחם" תופיע לכל אורך הטקסט בנקבה.
3. Diethylstilbestrol, נגזרת של ההורמון המסונתז אסטרוגן, שהוזרק לבקר ולעופות במדינות הדרום של ארצות הברית ונזקיו מתוארים בהרחבה ברומן שנת הכשרים שלי מאת רות לי אוזקי (עם עובד 2002).
4. לשם הואיל בטובו לשלוח אלי את תרגומיו לכמה משיריה של פלאת', וביקש שאפרסם אותם בבלוג שלי באתר דשימות. השירים לא כונסו בספר.